

SCIENCEZONE

ONLINE SCIENTIFIC
CONFERENCES

Conference

On Legal Science

№.3 (3)

2024

12.00.00 – YURIDIK FANLAR – LAW

<i>Xusanova Muxlisa Xayrullo qizi</i> KORPORATIV HUQUQIY MUNOSABAT ISHTIROKCHILARI TOMONIDAN HUQUQLARNI SUISTE'MOL QILINISHINING SHAKLLARI VA OQIBATLARI	3
<i>Xudoyorov Fayzullo Sayfulla o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYA INSTITUTLARINI SOLIQQA TORTISH: MUAMMOLAR, TAKLIFLAR VA XALQARO TAJRIBA	8
<i>O'razbayev Laziz Shuxrat o'g'li</i> MAMLAKATIMIZDA HAMDA XORIJIY DAVLATLARDA DAVLAT BUYURTMASI ASOSIDA YARATILGAN SANOAT MULKI OBYEKTLARINING MUHIM AHAMIYATI	15
<i>Mutalov Oybek Bahrom o'g'li</i> SUN'IY INTELLEKTNING SUD TIZIMIDA QO'LLANILISHI: IMKONIYATLAR VA XAVF-XATARLAR	25
<i>Yashnarbekov Otaboy Yashnarbekovich</i> LEGAL FRAMEWORK FOR TELEMEDICINE CONTRACTS: BALANCING CIVIL AND LABOR LAW ASPECTS IN UZBEKISTAN	30
<i>Nazarov Azizjon Taxirdjanovich</i> LEGAL NATURE AND CLASSIFICATION OF CRYPTOCURRENCY EXCHANGE CONTRACTS: A COMPARATIVE ANALYSIS	49
<i>G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li</i> META MAKONDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MUAMMOLARI	70

META MAKONDA INSON HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MUAMMOLARI

G'ulomov Shohruh Islomjon o'g'li | Shohruhjohn2000@gmail.com

Toshkent davlat yuridik universiteti magistri

Annotatsiya. Ushbu maqola Metaverse deb nomlanuvchi yangi virtual makonlarda inson huquqlarini himoya qilish masalalarini tadqiq etadi. Maqolada Metaverseda yuzaga kelayotgan asosiy huquqiy muammolar, jumladan shaxsiy ma'lumotlar himoyasi, so'z erkinligi, diskriminatsiya, mulkiy huquqlar, bolalar huquqlari va mehnat huquqlari kabi masalalar tahlil qilinadi. Shuningdek, maqolada bu muammolarni hal qilishning huquqiy, texnologik va ijtimoiy mexanizmlari taklif etiladi. Xalqaro hamkorlik, fuqarolik jamiyatining roli, ta'lim va axborot kampaniyalari hamda Metaverse platformalarining ijtimoiy mas'uliyati kabi masalalarga alohida e'tibor qaratiladi. Maqola Metaverseda inson huquqlarini himoya qilishning kelajak istiqbollari va zarur tadqiqotlar yo'nalishlari bilan yakunlanadi.

Kalit so'zlar: Metaverse, inson huquqlari, virtual makon, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi, so'z erkinligi, diskriminatsiya, raqamli huquqlar, xalqaro hamkorlik, huquqiy tartibga solish.

PROBLEMS OF PROTECTING HUMAN RIGHTS IN THE METAVERSE

Gulomov Shokhrukh Islomjon ogli

Master of Law, Tashkent State University of Law

Abstract. This article examines the issues of human rights protection in the new virtual spaces known as the Metaverse. The paper analyzes the main legal challenges emerging in the Metaverse, including personal data protection, freedom of speech, discrimination, property rights, children's rights, and labor rights. The article also proposes legal, technological, and social mechanisms to address these issues. Special attention is given to international cooperation, the role of civil society, education and information campaigns, and the social responsibility of Metaverse platforms. The article concludes with future

prospects for human rights protection in the Metaverse and directions for necessary research.

Keywords: Metaverse, human rights, virtual space, personal data protection, freedom of speech, discrimination, digital rights, international cooperation, legal regulation.

Kirish. Zamonaviy texnologiyalar rivojlanishi bilan birga virtual makon (Metaverse) tushunchasi tobora keng tarqalmoqda. Metaverse - bu foydalanuvchilar o'zaro muloqot qilishi, ishlashi va hatto yashashi mumkin bo'lgan virtual dunyodir [15]. Biroq, bu yangi raqamli muhit inson huquqlarini himoya qilish nuqtai nazaridan bir qator muammolarni keltirib chiqarmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish bilan bog'liq asosiy muammolarni aniqlash va tahlil qilishdir. Shuningdek, maqolada bu muammolarni hal qilish yo'llari bo'yicha takliflar beriladi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, Metaverse tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda va keng ommalashmoqda, ammo uning huquqiy jihatlari, ayniqsa inson huquqlari nuqtai nazaridan, hali yetarlicha o'rganilmagan. Bunday sharoitda inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi.

Metod. Ushbu tadqiqot sifatli tahlil usullariga asoslangan. Mavjud adabiyotlar, huquqiy hujjatlar va case study'lar keng ko'lamli tahlil qilindi. Bundan tashqari, Metaverse platformalari va ularning foydalanuvchi shartnomalari o'rganildi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy maqolalar va kitoblar, Xalqaro va milliy huquqiy hujjatlar, Metaverse platformalarining foydalanuvchi shartnomalari, Ekspertlar bilan suhbatlar, Metaverseda sodir bo'lgan huquqbuzarlik holatlari bo'yicha case study'lar kabi manbalardan foydalanildi.

Natijalar. Tadqiqot natijalariga ko'ra, Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish bilan bog'liq quyidagi asosiy muammolar aniqlandi:

Shaxsiy hayot daxlsizligi huquqining buzilishi. Metaverseda foydalanuvchilar juda ko'p shaxsiy ma'lumotlarni taqdim etadilar, jumladan biometrik ma'lumotlar ham [1]. Bu ma'lumotlarning to'planishi, saqlanishi va ishlatilishi shaxsiy hayot daxlsizligi huquqining buzilishiga olib kelishi mumkin. Masalan, Facebook Reality Labs tomonidan olib borilgan tadqiqotda, VR qurilmalari foydalanuvchilarning

harakatlari va fiziologik reaksiyalari haqida juda ko'p ma'lumotlarni to'plashi aniqlangan [4].

So'z erkinligi va axborot olish huquqining cheklanishi. Metaverse platformalari ko'pincha o'z foydalanuvchi shartnomalari orqali kontentni nazorat qiladi va ba'zi hollarda senzura o'rnatadi. Bu esa so'z erkinligi va axborot olish huquqining cheklanishiga olib kelishi mumkin [2]. Masalan, Second Life platformasi o'zining foydalanuvchi shartnomasida "noaxloqiy" yoki "haqoratli" deb hisoblangan kontentni o'chirish huquqini o'zida saqlab qoladi [10].

Diskriminatsiya va tenglik huquqining buzilishi. Virtual dunyoda avatarlar orqali muloqot qilish imkoniyati diskriminatsiyaning yangi shakllarini keltirib chiqarmoqda. Masalan, Metaverseda foydalanuvchilar o'z avatarlarini tanlashda irq, jins yoki yosh bo'yicha cheklovlarga duch kelishlari mumkin [13]. Bu esa tenglik huquqining buzilishiga olib keladi.

Mulkiy huquqlarning buzilishi. Metaverseda virtual mulk tushunchasi paydo bo'lmoqda. Biroq, bu mulkka bo'lgan huquqlarni himoya qilish mexanizmlari hali to'liq ishlab chiqilmagan. Natijada, virtual mulkni o'g'irlash yoki noto'g'ri foydalanish holatlari ko'paymoqda [8].

Bolalar huquqlarining himoyasi. Metaverse muhitida bolalar turli xavf-xatarlarga, jumladan kiberzo'ravonlik, nojo'ya kontentga kirish va shaxsiy ma'lumotlarning oshkor bo'lishiga duch kelishlari mumkin. Bu esa Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya talablariga zid [16].

Mehnat huquqlarining buzilishi. Metaverseda yangi turdagi ishlar paydo bo'lmoqda, masalan, virtual ob'ektlarni yaratish yoki moderatorlik. Biroq, bu sohadagi mehnat huquqlari va ijtimoiy himoya masalalari hali to'liq tartibga solinmagan [3].

Sog'liq huquqining ta'minlanishi. Uzoq vaqt Metaverseda bo'lish jismoniy va ruhiy sog'liqqa salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, VR qurilmalaridan uzoq vaqt foydalanish ko'z va muvozanat buzilishlariga olib kelishi mumkin [14].

Muhokama. Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha aniqlangan muammolar quyidagi asosiy yo'nalishlarda hal qilinishi mumkin:

Huquqiy tartibga solish mexanizmlarini takomillashtirish. Metaverse uchun maxsus xalqaro-huquqiy hujjatlarni ishlab chiqish zarur. Bu hujjatlar Metaverseda inson huquqlarini himoya qilishning asosiy tamoyillari va standartlarini belgilab berishi kerak. Shu bilan birga, milliy qonunchilikni ham Metaverse realliklariga moslashtirish lozim.

Xususan, Evropa Ittifoqining Ma'lumotlarni himoya qilish umumiy reglamenti (GDPR) kabi hujjatlarni Metaverse kontekstiga moslashtirish mumkin. Bu orqali shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va shaxsiy hayot daxlsizligi huquqini ta'minlash imkoniyati paydo bo'ladi [7].

Shuningdek, AQShning "Childrens Online Privacy Protection Act" (COPPA) qonunini ham Metaverse muhitiga moslashtirish orqali bolalar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish mumkin [9].

Texnologik yechimlarni joriy etish. Metaverse platformalari foydalanuvchilarning xavfsizligi va huquqlarini himoya qilishga qaratilgan turli texnologik yechimlarni ishlab chiqishlari va joriy etishlari lozim. Masalan:

- Shaxsiy ma'lumotlarni shifrlash va anonim holda saqlash texnologiyalari;
- Yoshni tekshirish va bolalar uchun maxsus xavfsiz muhitlar yaratish;
- Sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya tizimlari;
- Virtual mulkni himoya qilish uchun blokchain texnologiyalaridan foydalanish.

Masalan, Decentraland platformasi blokchain texnologiyasidan foydalangan holda virtual yer uchastkalariga egalik huquqini ta'minlaydi [5]. Bu yondashuv virtual mulk huquqlarini himoya qilishning samarali usuli bo'lishi mumkin.

Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish. Metaverse global hodisa bo'lganligi sababli, unda inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro hamkorlikni kuchaytirish zarur. Bu yo'nalishda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin:

- BMT doirasida Metaverse bo'yicha maxsus ishchi guruh tuzish;
- Metaverse platformalari o'rtasida xavfsizlik va inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha hamkorlik kelishuvlari tuzish;
- Metaverseda inson huquqlarini monitoring qilish bo'yicha xalqaro tizim yaratish.

Masalan, BMTning Inson huquqlari bo'yicha oliy komissari ofisi (OHCHR) tomonidan 2021-yilda e'lon qilingan "Raqamli asrda maxfiylik huquqi" rezolyutsiyasini Metaverse kontekstiga moslashtirish va kengaytirish mumkin [17].

Fuqarolik jamiyati va nodavlat tashkilotlarning rolini kuchaytirish. Fuqarolik jamiyati va nodavlat tashkilotlar Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish

bo'yicha muhim rol o'ynashlari mumkin. Ular quyidagi yo'nalishlarda faoliyat olib borishlari mumkin:

- Metaverseda inson huquqlari holati bo'yicha monitoring o'tkazish va hisobotlar tayyorlash;

- Foydalanuvchilarni o'z huquqlari haqida xabardor qilish va huquqiy savodxonlikni oshirish;

- Metaverse platformalari va davlat organlari bilan hamkorlikda ishlash.

Masalan, Electronic Frontier Foundation (EFF) kabi tashkilotlar allaqachon raqamli dunyoda fuqarolik huquqlarini himoya qilish bo'yicha faol ish olib bormoqda [6]. Ularning faoliyatini Metaverse kontekstiga kengaytirish mumkin.

Ta'lim va axborot kampaniyalarini o'tkazish. Metaverse foydalanuvchilarini o'z huquqlari va xavfsizlik choralari haqida xabardor qilish muhim ahamiyatga ega. Bu maqsadda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin:

- Maktab va universitetlarda Metaverse etikasi va xavfsizligi bo'yicha maxsus kurslar joriy etish;

- Ommaviy axborot vositalari orqali Metaverseda xavfsiz ishlash bo'yicha ma'lumotlarni tarqatish;

- Metaverse platformalarida foydalanuvchilarni o'z huquqlari haqida xabardor qiluvchi interaktiv treninglar o'tkazish.

Masalan, Singapur hukumati tomonidan ishlab chiqilgan "Digital Citizenship" dasturi kabi ta'lim dasturlarini Metaverse kontekstiga moslashtirish mumkin [11].

Metaverse platformalarining ijtimoiy mas'uliyatini oshirish. Metaverse platformalari o'z foydalanuvchilarining huquqlarini himoya qilish bo'yicha mas'uliyatni o'z zimmalariga olishlari lozim. Bu yo'nalishda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin:

- Metaverse platformalari uchun inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro standartlar ishlab chiqish;

- Platformalarning shaffofligini oshirish va muntazam ravishda inson huquqlari holati bo'yicha hisobotlar e'lon qilishni joriy etish;

- Foydalanuvchilar huquqlari buzilgan hollarda tezkor va samarali shikoyat mexanizmlarini yaratish.

Masalan, Facebook (Meta) kompaniyasi tomonidan tashkil etilgan Oversight Board kabi mustaqil nazorat organlari boshqa Metaverse platformalari tomonidan ham joriy etilishi mumkin [12].

Xulosa. Metaverse insoniyat tarixidagi eng yirik va murakkab virtual makonlardan biri bo'lish potentsialiga ega. Biroq, uning rivojlanishi inson huquqlarini himoya qilish nuqtai nazaridan jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Bu muammolarni hal qilish uchun kompleks yondashuv zarur bo'lib, u huquqiy, texnologik va ijtimoiy choralarni o'z ichiga olishi kerak.

Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha samarali mexanizmlarni ishlab chiqish nafaqat foydalanuvchilar uchun, balki Metaverse platformalari va umuman jamiyat uchun ham foydali bo'ladi. Chunki bu Metaversening barqaror rivojlanishini va uning ijtimoiy qabul qilinishini ta'minlaydi.

Kelajakda bu sohada yanada chuqurroq tadqiqotlar olib borish zarur. Xususan, Metaverseda inson huquqlarini himoya qilishning yangi texnologik yechimlari, xalqaro-huquqiy mexanizmlarni ishlab chiqish va milliy qonunchilikni takomillashtirish masalalari alohida e'tibor talab qiladi.

Metaverse insoniyat oldiga qo'ygan yangi imkoniyatlar va muammolarni hisobga olgan holda, inson huquqlarini himoya qilish tizimini qayta ko'rib chiqish va yangilash zarurati paydo bo'lmoqda. Bu jarayonda davlatlar, xalqaro tashkilotlar, texnologiya kompaniyalari va fuqarolik jamiyati institutlari o'rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Faqat birgalikdagi sa'y-harakatlar orqaligina Metaverseni barcha uchun xavfsiz va adolatli virtual makonga aylantirish mumkin.

Shu bilan birga, Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha qonunchilik va amaliyot doimiy ravishda yangilanib va takomillashtirib borilishi lozim. Chunki texnologiyalar rivojlanishi bilan yangi muammolar va xavf-xatarlar paydo bo'lishi mumkin. Shuning uchun bu sohada muntazam monitoring va tadqiqotlar olib borish zarur.

Metaverseda inson huquqlarini himoya qilish masalasi global ahamiyatga ega bo'lib, u nafaqat huquqshunoslar va texnologlar, balki siyosatshunoslar, sotsiologlar, psixologlar va boshqa soha mutaxassislarining ham e'tiborini talab qiladi. Chunki Metaverse insonlar o'rtasidagi munosabatlarning yangi shakllarini yaratmoqda va bu jarayonning ijtimoiy-madaniy oqibatlarini ham hisobga olish lozim.

Yakuniy xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkinki, Metaverse - bu nafaqat texnologik, balki ijtimoiy-huquqiy hodisa hamdir. Unda inson huquqlarini himoya qilish masalasi Metaversening kelajagi va uning jamiyatga ta'sirini belgilab

beruvchi muhim omil bo'lib qoladi. Shuning uchun bu masalaga kompleks va strategik yondashuv zarur.

REFERENCES:

1. Bailenson, J. (2018). *Experience on Demand: What Virtual Reality Is, How It Works, and What It Can Do*. W. W. Norton & Company.
2. Bartlett, J. (2018). *The People Vs Tech: How the Internet Is Killing Democracy (and How We Save It)*. Ebury Press.
3. Bloom, M. (2022). Metaverse and Human Rights: Challenges and Opportunities. *Journal of Virtual Worlds Research*, 15(1), 1-15.
4. Bosworth, A. (2021). *Building the Metaverse Responsibly*. Meta. <https://about.fb.com/news/2021/09/building-the-metaverse-responsibly/>
5. Decentraland Foundation. (2022). *Decentraland Whitepaper*. <https://decentraland.org/whitepaper.pdf>
6. Electronic Frontier Foundation. (2023). *About EFF*. <https://www.eff.org/about>
7. European Commission. (2018). *General Data Protection Regulation (GDPR)*. <https://gdpr.eu/>
8. Fairfield, J. (2021). *Owned: Property, Privacy, and the New Digital Serfdom*. Cambridge University Press.
9. Federal Trade Commission. (2013). *Children's Online Privacy Protection Rule ("COPPA")*. <https://www.ftc.gov/enforcement/rules/rulemaking-regulatory-reform-proceedings/childrens-online-privacy-protection-rule>
10. Linden Lab. (2022). *Second Life Terms and Conditions*. <https://www.lindenlab.com/legal/second-life-terms-and-conditions>
11. Ministry of Education Singapore. (2020). *Digital Citizenship*. <https://www.moe.gov.sg/education-in-sg/21st-century-competencies/digital-citizenship>
12. Oversight Board. (2023). *About the Board*. <https://oversightboard.com/>
13. Slater, M., Gonzalez-Liencre, C., Haggard, P., Vinkers, C., Gregory-Clarke, R., Jelley, S., ... & Silver, J. (2020). The Ethics of Realism in Virtual and Augmented Reality. *Frontiers in Virtual Reality*, 1, 1.
14. Spiegel, J. S. (2018). The Ethics of Virtual Reality Technology: Social Hazards and Public Policy Recommendations. *Science and Engineering Ethics*, 24(5), 1537-1550.
15. Stephenson, N. (1992). *Snow Crash*. Bantam Books.
16. UNICEF. (2021). *Policy guidance on AI for children*. <https://www.unicef.org/globalinsight/reports/policy-guidance-ai-children>

17. United Nations. (2021). The right to privacy in the digital age. <https://www.ohchr.org/en/documents/resolutions/right-privacy-digital-age-ahrc4816>
18. G'ulomov, Shohruh. (2024). METAVERSE PLATFORMALARIDA SHAXSIY MA'LUMOTLAR VA MAXFIYLIK MASALALARI. *Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари / Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук / Actual Problems of Humanities and Social Sciences.*, 4(S/3). <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI3Y2024N52>
19. Abdikhakimov, I. Leveraging Blockchain to Enhance Security and Traceability of Intellectual Property Assets.
20. Abdikhakimov, I. Legal and Ethical Implications of Quantum Artificial Intelligence: A Comprehensive Analysis.
21. Abdikhakimov, I. Balancing Innovation and Privacy in Artificial Intelligence Technologies.